

МУЛОХАЗА

Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Хитойнинг Сиань шаҳрида Марказий Осиё – Хитой биринчи саммитидаги иштироки Марказий Осиё ва Хитой ўтасидаги ўзаро манфаатли ҳамкорликни янада кенгайтиришга оид ҳамда ҳалқаро ва минтақавий аҳамиятта молик долзарб масалаларни муҳокама килишига пухта замин бўлиб хизмат килди.

“ЁР ЎЛУНГ БИР-БИРИНГИЗГАКИМ ЭРУР ЁРЛИГ ИШ...”

ёхуд тинчлик ва ҳамкорликда яшаш маданияти

**Минҳожиддин МИРЗО,
Республика Маънавият ва
маърифат маркази раҳбари**

Бошланиши 1-бетда

**“Тинчлик ва яхшилик
йўлида ҳамкорлик
қилингиз”**

Аждодларимиздан мерос кўхна ва бокий ҳикматларда “Уруш ва ёмонлик йўлида эмас, тинчлик ва яхшилик йўлида ҳамкорлик килингиз”, дейилади. Дунё сиёсати ва иқтисодиётида энг муҳим роллардан бирини ўйнайтган Хитой билан Узбекистон ўтасидаги яхшилик, кўншичилик, дўстлик ва ҳар томонлама стратегик шерликлар муносабатлари изчил мустаҳкамланмоқда. Буғунги кунда икки давлат ўртасидаги ўзаро манфаатли ҳамкорликнинг ўзасини базасини “Дўстлик, ҳамкорлик ва шерликлар муносабатлари тўғрисида” ги шартнома, “Стратегик шерликлар ўрнатиш тўғрисида” ги қўшимча декларация, “Иккى томонлама стратегик ҳамкорликни янада чукурлаштириш ва ривожлантириш ҳақида” ги қўшимча декларация ва бошқалар ташкил килмоқда.

Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Хитойнинг Сиань шаҳрида Марказий Осиё – Хитой биринчи саммитидаги иштироки Марказий Осиё ва Хитой ўтасидаги ўзаро манфаатли ҳамкорликнинг ўзасини базасини “Дўстлик, ҳамкорлик ва шерликлар муносабатлари тўғрисида” ги шартнома, “Стратегик шерликлар ўрнатиш тўғрисида” ги қўшимча декларация, “Иккى томонлама стратегик ҳамкорликни янада чукурлаштириш ва ривожлантириш ҳақида” ги қўшимча декларация ва бошқалар ташкил килмоқда.

металлдан кенг турдаги маҳсулотлар, тиббий буюллар ишлаб чиқариш кувватларини ишга тушурди ва янги корхоналар курилишига старт берди.

Давлатимиз раҳбарининг бу анжумандаги нутки, унда кўтиарилган долзарб масалалар жаҳон ҳамзамиятининг эътиборини тортиди. Айниска, давлатларимиз ўтасида ҳамкорликни янада ривожлантиришида маданинга аллоқаларни янада кенгайтиришга катта эътибор қаратгани мунсафати эътибори бўлди.

2022 йилда Президент Шавкат Мирзиёев Марказий Осиё ва Хитой давлат раҳбарларининг видеодануман шаклидаги учрашвида 2023 йилни “Марказий Осиё ва Хитой ҳалқлари маданияти ва санъати ийли” деб ёзлон қилини тақиғ этган эди.

Саммит доирасидаги маданинга тадбирлар билан “Марказий Осиё ва Хитой ҳалқлари маданияти ва санъати ийли”га старт берилгани бу тақлифнинг ўзаро ҳамкорлик ва дўстликни мустаҳкамлашлагни ўрни ва роли қанчалар аҳамияти эканининг ёрkin тасдиғи буда.

Айниска, давлатимиз раҳбарининг аэропортда буюн давлат, тарих ва маданият яраттган элнинг эътибори йўлбошчи сифатида юксак ҳурмат кўрсатилган холда кутиб олиниши янги Узбекистоннинг жаҳон ва минтақадаги обрў-эътибори, нуфузи тобора ортиб бораёттанининг яхши бир эътирофи бўлди.

Асрлар синовидан ўтган ҳамкорлик

“Олам ахли билингизким иш эмас душманлиг, Ёр ўлунг бир-бираинигизаким эрур ёрлиг иш”. Бутун дунёда нафакат буюк мутафакир, балки дунёдаги барча миллиатларга бирдай яхшилик согиниб, уларни елқадоша яшаш соадатига давлат килиб келган, ана шу маънода энг гуманист шоир сифатида эътироф этиладиган Соҳибиёнгина кумуш бўлса, Хитой императори Сюйхонгра кумуш бўлса, император Амир Темур вағоидан Алишер Навоийнинг юқорига байтари ҳам нафакат туркий кавмлар, балки бутун дунё ахлига каратигандир.

Хитой ва Марказий Осиё ҳалқлари ўтасидаги иқтисодий-маданий ҳамкорликни минг йилларга бориб тақалади. Аввало, кайд этишиниш кераки, ҳар бир давлат тараккимётидаги нафакат сиёсий, иқтисодий, балки маданий аллоқалар муҳим аҳамияти касб этади.

Низомиддин Шомийнинг Соҳибиёнг имри билан битиглан “Зафарнома” китобига айтилишича, саройда Амир Темур иштирок этган олий дараҳадарни тадбирлар, зиёғатлар, тўй ва бошқа тантанали маросимларда турил давлатларнинг мусикачилари ҳам санъатларини намоиш этган. “Оламнинг турли тарафидан ўйғилган тиллари ва киймлари бир-бираидан фарқли ҳар қайси мамлакат созандалари, ҳар бир иклимининг санъат ахларини хунар соҳибларни гурх-гурх бўлишиб, ҳар диёргинг ўзида расм ва одат килинган зеб-зийнат буюмлари, тақинчоплари, кийм-кечак ва матолари билан ясаниб, ўзларига оро бердилар. Ҳунармаса созандалар ва хушловоз хонандалар форя тарикасида, аҳам тартибида, араб қоидасида, турк қўйсимида, мугул аёлгусида, хитой русумида, олтийслубдида соз чалмок, ашупла айтмоқ ва оҳанг боғламоқ или машгул эдилар”.

Азадан Марказий Осиё ва Хитойни Буюк ипак йўли бирлаштириб келган. Туров ва Чин ўтасидаги дўстлик аллоқалари барча замону даврларда ҳам кизигине кечган. Кадимги маҳбаларда айтилишича, Марказий Осиёдан Хитойга армук отлар, совет ва беда урги, узум, 200 дан ортиг турдаги доривор гиёҳлар, шиша ва тог билпуридан ясалган тақинчоплар олиб борилган экан. Ҳунарбатида, Хитойдан шоҳи газламалар, чинни буюллар олиб келинган.

Санъатшуноспарниң таъкидлашича,

Хитой мусиқи ва рақс маданиятига гижжак чанг, най сингари мусиқа асбобла-

рининг кири боришига Марказий Осиё мусиқа санъати катта тасвир кўрсатган.

Бухоро, Самарқанд ва Чоч рақосларни ва мусикачилари VII-VIII асрларда Хитойда жуда машҳур бўлиб, ҳатто ўша

давр Хитой мусиқасида аждодларимиз мусиқа санъати йўналишлари устуворлик дараҳасига кўтирилган.

Тарихи олимлар тадқикотларига кўра, Амир Темур салтанати ва Мин сулоласи ўтасида бир неча марта элчи-лар алмасини бўлган. Дипломатик ва савдо аллоқалари ривожлантирилган. Мазкур элчилар орқали Хитой императорига оти, тия ва бошқа ноёб совга-саломлар юборилган бўлса, Хитой императори Соҳибиёнг кумуш бўлса, император Амир Темур вағоидан Алишер Навоийн юқорига алоқаларни келиб олди.

Тарихий далилларнинг ўзи Марказий Осиё давлатларининг асрлар давомида Хитой билан аллоқаларни қанчалар мустаҳкамланиб келганини кўрсатмоқда. Бу аллоқалар, ўз навбатида, барча тараккимётидаги нафакат турли тарафидан ўйғилган тиллари ва киймлари тадбирларнинг мусикачилари ҳам санъатларини намоиш этган.

Тарихий далилларнинг ўзи Марказий Осиё давлатларининг асрлар давомида Хитой билан аллоқаларни қанчалар мустаҳкамланиб келганини кўрсатмоқда. Бу аллоқалар, ўз навбатида, барча тараккимётидаги нафакат турли тарафидан ўйғилган тиллари ва киймлари тадбирларнинг мусикачилари ҳам санъатларини намоиш этган.

Халқаро муносабатларда зиддиятлар ва ноаиниқлар кучайиб бораётган буғунги шароитда Марказий Осиё ва Хитой ҳалқлари маданияти ва санъати ийли” деб ёзлон қилини тақиғ этган.

Саммитнинг кадимий Сиань шаҳрида бўлиб ўтиши ҳам бежиз эмас. Тарихда ийрилмай, маданий ва иқтисодий марказ билан Сиань шаҳри кўп асрлар давомида бутун Европасида қитъасида цивилизацион ривожланниш, ўзаро боғлиқлик ва тараққиёт муносиб хисса қўшган.

Буюк ипак йўлига таъмни шоҳи газланган муносиб ҳамкорликни хонандалар форя тарикасида, аҳам тартибида, араб қоидасида, турк қўйсимида, мугул аёлгусида, хитой русумида, олтийслубдида соз чалмок, ашупла айтмоқ ва оҳанг боғламоқ или машгул эдилар”.

Манбаҳарнинг гувохлик беришича, Жамолиддин Бухорий, Муҳаммад Бухорий, ҳоразмлиқ Аҳмад Фанакати ва

Бош мухаррир: Салим Дониёров

Бош